

NYÅRS-

HWL
ARKITEKT AB

HÄLSNING

05/06

Åren går allt fortare: Inte kan det väl vara ett år sedan jag skrev senaste Nyårshälsningen? Tiden går fort när man har roligt, brukar man säga. Och så är det nog. Långtråkigt är det sällan, varken mitt yrkes- eller privatliv.

Årets stora upplevelse i den "halvprivata" zonen domineras av sommarens resa till Peru. Det var en stor upplevelse att under närmare tre veckor resa runt i detta överväldigande och enormt storslagna landskap, där vi mestadels vistades på höjder på kring 4000 m. Resan hade många höjdpunkter – innehållsmässigt också: Världskulturarvsstaden Cuzco med de underbara torgen och de vackra byggnaderna. De många inkalämningarna, främst den otroliga staden Machu Picchu. Överflygningen i småplan över Nazca-linjerna (att jag tordes!) Eller kanske den obeskrivligt vackra Colca-canyon med de magnifika kondorerna. Båtturen på – och för somliga badet i – Titicacasjön, det stora innanhavet med gräns mot det då akut politiskt instabila Bolivia, med vassöar och med den oelektrifierade ön Taquile, där vi bodde ett dygn. Och de dramatiska dygnen, då vi på olika sätt trotsade och mutade oss genom vägspärrar med strejkvakter, stenkastning, brända billik mm – ett led i en strejk vars fokus och syfte vi aldrig riktigt förstod. Vilken fantastisk natur, kultur och arkitekturresa!

På senhösten fick jag besked om att jag blivit antagen till Målargruppen Maria – en ideell förening som hyr en stor ateljé i Mariahissen, vid Slussen. Som medlem får man, förutom tillgång till ateljén, möjlighet att delta i olika evenemang med inbjudna målarkurser, kroki, kritik mm. Några utställningar brukar de också få till. Det ska bli jätteroligt. Med ateljéplats kanske jag ska våga mig på att försöka måla akryl. Men akvarellen överger jag inte – fast det oftast känns som en obesvarad kärlek. Jag hoppas jag framöver ska lyckas få mer tid att ägna mig åt målandet, när jag nu har tillgång till ateljé så nära både bostad och arbetsplats.

Året har varit innehållsrikt! Jag ska bespara dig berättelser om de mer privata upplevelserna, med barn, barnbarn, familj, vänner, bugg-, akvarell- och spansk-kurs, teater, musik... Men på baksidan kan du läsa mer om vad jag gjort under "arbetsåret" 2005. Jag vill betona att det inte är någon symbolik i att jag valt att låta den texten stå på baksidan. Jag älskar ju mitt jobb – det är inte livets baksida. Men på den sidan får jag plats med mer text. Så var det med det...

I sex år har jag nu skrivit krönikor i BIN, tidningen Byggindustrin. Du inbjuds alltså härmed att läsa mitt sjätte Nyårshälsning – med årets nio krönikor.

Tack för i år! Och ett gott 2006!

Hanne Weiss Lindencrona

Innehåll

KULTURKALKON? Om ett dansk kulturpolitiskt initiativ – en kulturkanon	3
DISAJN Om design som process – ej som produkt	4
FINN FULA ORD! Om frånvaron av byggfrågor i forskningspolitiken	5
DEN BLINKANDE GENERATIONEN Om teknikutveckling – i det godas tjänst	6
STORLEKEN HAR BETYDELSE Om politik, arkitektur och höga hus i Köpenhamn	7
GÖTEBORG VÄRD (FÖR) EN MÄSSA... Om goda genomförda vardagsvisioner i Göteborg	8
BEBYGGELSEN SOM HISTORIEBOK Om höstdepressioner – och om reseminnen från Peru som botemedel	9
TRAPPOLOGI Om trappor, nya, gamla, vackra...	10
KALKYLERADE LÖGNER Om konsten att få politisk accept på megaprojekt	11

KULTURKALKON?

Danske kultur och idrottsministern Brian Mikkelsen vill att det upprättas en nationell *kulturkanon*. Ett kulturkanonutskott ska utses för varje område: Bildkonst, arkitektur, design, konsthantverk, musik, scenkonst, film och litteratur. Varje utskott ska välja de ca tolv danska verk/texter som kan anses utgöra de största ikonerna genom tiderna. Arbetet ska börja nu vid årsskiftet och avslutas under våren. Utskottens urval ska sedan diskuteras på en konferens, en sorts hearing kan man förmoda, varefter varje utskott ställer samman en slutlig lista.

Syftet med kanonen är, enligt ministern, att denna sammanställning av omistliga och oundgängliga verk ska öka befolkningens kunskap om det nationella kulturarvet och öka förståelsen för de konstnärliga och kulturella värden som det danska samhället bygger på. Den kan också, menar han, ge en intressant utgångspunkt för en diskussion om konstnärlig kvalitet. Kulturkanonen samlas i en bok, med medföljande cd och dvd.

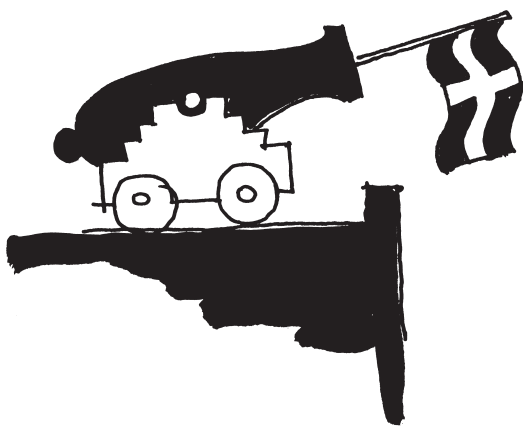
Då jag första gången läste om kulturkanonen trodde jag det var ett dåligt skämt, en kulturkalkon. Skulle det vara elitens val- eller skulle objekten röstas fram som en "tolv-i-topplista" en fin- kulturens svar på melodifestivalen. Utifrån vilken kultur-, samhälls och historiesyn ska verken väljas. Ska man välja de alster som älska(t)s mest och längst, eller de som varit banbrytande eller betydelsefulla för utvecklingen av nya tankar och idéer. Eller kan det vara så att man ska välja alster som har haft betydelse för samhällssyn och samhällsutveckling i vidare bemärkelse. Vilken livslängd har de i kanonen ingående verken – ska varje regering utse sin kanon, eller föreställer man sig att den som nu tas fram är objektiv och "evig".

Mina dubier förstärks givetvis av det faktum att den sittande danska regeringen inte precis har kommit till makten för att de är öppna mot omvärlden, bejakar det mångkulturella. Att lyfta fram och betona det nationella, att definiera "det danska" innebär ju samtidigt att man definierar bort det "ickedanska". Och ska man till önskemål om språktest för invandrare i fortsättningen kräva godkänt på examen i den danska kanon?

Skrapar man på det sk danska kulturarvet finner man säkerligen att de i de flesta fall har starka influenser utifrån eller skapats av "de fremmede". På arkitekturens område var det ju till exempel så att man i även i Danmark importerat arkitekter för att rita borgarklassen boningar och de mer monumentala byggnaderna. Och även danska arkitekter åkte på långa bildnings- och studieresor till Italien, Frankrike och Grekland. För mig är det spännande med arkitektur, liksom med andra konst- och kulturformer, just att den är gränsöverskridande både bildligt och bokstavligt.

Debatten om ministerns förslag har redan påbörjats. Danmark har ett tufft, öppet och mindre politiskt korrekt debattklimat, som jag ibland saknar här hemma. Det ger hopp om stormiga och intressanta diskussioner då utskottets förslag presenteras.

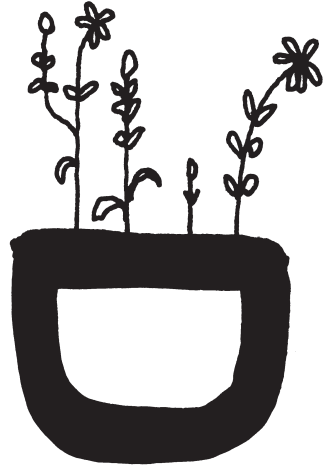
Då kan ministerns tilltag visa sig vara kanon, även om det inte leder till någon kanon.

DISAJN

Att vi nu är inne i ett Designår, torde väl nu vara känt för alla. Den kraftigt röda leende munnen- som om man vrider den ett kvarts var blir ett versalt D, pryder redan nu ett antal evenemangsinvitationer.

Till året bjuds alla in för att tänka, prata och göra design allt under devisen "mer design". Jag tycker att en bättre slogan hade varit "tänk design". För enligt min uppfattning handlar detta om mer än tillverkning av ännu fler snygga, funktionella och/ eller exportvänliga prylar. Designåret måste medverka till att flytta designfokus från produkt till process.

Det designduktiga Danmark har sitt Dansk Design Center (DDC) som ger ut en tidskrift, närmast en liten bok, fyra gånger per år. För drygt två år sedan var temat Immateriell Design (4:2002). I ledaren anger man vad som menas med begreppet, vilket min översättning blir så här:

"Immateriell design handlar om att ändra fokus. Från ett fokus på den konkreta produkten som en lösning på endimensionella problem till ett mer värdebaserat och helhetsorienterat förhållningssätt till designprocessen. Från design som en isolerad disciplin till design som en metod att skapa utveckling och förändring i företag och samhälle".

Det handlar alltså om en utvecklingsprocess där designern går in tidigt, långt före själva formgivningen: för att lyssna och för att ställa vilda, omöjliga, hypotetiska och kritiska frågor.

DDC har för sin kontakt med näringslivet utvecklat en modell för karakterisering av företagen med hänsyn till deras "designmognad" och organisation. Den lägsta nivån kallar de *non-design*, och det är precis vad det låter som. Sen kommer *design som styling* - där formen smetas på produkten då utvecklingsprocessen är avslutad. Tredje steget innebär att design är en integrerad del av produktutvecklingen, *design som process*. Slutsteget, *design som innovation*, innebär att design är en integrerad del av företaget, och påverkar alla beslut.

Men vad betyder allt detta egentligen i praktiken. Två exempel:

Ett av exemplen i DDCskriften handlar om Rockwool, som skall ta fram en ny träpall för transport av utvändigt takisoleringsmaterial för industri- och lagerbyggnader. Man backade ett steg och började med att analysera processerna kring transport, hantering av isoleringsmaterial och bortforsling av förpackningen. Processen ledde till att ursprungskonceptet ersattes av ett helt nytt. Lösningen blev två fötter av Rockwool, som efter transporten kan användas som isolering.

Det känns roligt att lyfta fram ett svenskt exempel: Vägverket samarbetar med skulptörer. Dessa har kopplats in tidigt i processen för att medverka till problemformulering, en annan process och nya svar/ lösningar på olika trafiktekniska problem och utformning av vägmiljöer. De har alltså inte anlåtits för att "utsmycka" trafikmiljön. Men processen har varit annorlunda och resultaten har blivit spännande lösningar. Dessa, och andra, inspirerande exempel på "rethinking construction" borde redovisas och utvärderas under Designåret.

Men min förhoppning är att Designåret ska medverka till att företag, myndigheter och organisationer kan flytta sig uppåt i designmognads- trappan. Då får vi nog snygga pryttilar också- som extra bonus.

FINN FULA ORD!

Nångång i min barn – eller tidiga ungdom – marknadsfördes benfri fryst torsk i block med att man utlovades "hittelön" för varje ben man hittade i paketen: ett suveränt sätt att få barn att äta fisk.

Såvitt jag förstår skulle man tämligen riskfritt kunna utlova en rejäl dusör för varje gång orden bygg, arkitektur eller andra byggsektorrelaterade begrepp nämns i den helt färska, mångordiga forskningspolitiska propositionen. Det är nästan så att det verkar som en forskningspolitisk marknadsföringsidé att undvika dessa fula ord. Hur ska man annars tolka det faktum, att Sveriges näst största näringsgren, som ger arbete åt uppemot en halv miljon personer, och sysselsätter drygt 10 procent av samtliga sysselsatta i Sverige, inte anses värd att lyftas fram i detta sammanhang. Man får liksom leka deckare och klura ut att "hållbara utveckling" kan innehålla lite av gammal byggforskning, att man i "skogsrelaterad forskning" till äventyrs kan kränga in lite om träbyggande osv.

Man kan krasst konstatera att byggsektorn inte som andra näringsgrenar ligger under Näringsdepartementet och att byggsektorfrågorna inte är rumsrena i forskningspolitiska sammanhang. Det är väl så att byggsektorn i regeringskansliet uppfattas som ganska hopplös – en övermogen, oakademisk, och gubbstinn sektor på "rutinens brant" – som någon så fyndigt uttryckt det. Men eftersom bygg- och fastighetssektorn har en ofantlig samhällsekonomisk betydelse borde detta väl snarast setts som en utmaning för statsmakterna. För det kan knappast vara med ökad okunskap och bristande stöd i FoU-processen som samhället kan stödja sektorns ambition att komma till rätta med sina problem.

För ett tag sedan läste jag i någon dagstidning att statsministern lämnat in en bygglovsansökan med egenhändigt producerade ritningar avseende nya flygelbyggnader till sin gård i Sörmland. Jag hoppas det är en tidningsanka. Men om inte hoppas jag att Sveriges Arkitekter omedelbart uppvaktade honom eller åtminstone försåg honom med en länk till sin hemsida. Där han kan läsa om arkitekters profession och kunskaper och få hjälp att söka och anlita hjälp för sitt projekt.

Kanske långsökt, måhända konspiratoriskt – men kanske är såväl det forskningspolitiska ointresset för byggsektorn som Göran Perssons påstådda egenkissande ett uttryck för samma sak – Martin & Ernst- syndromet. Budskapet är att vi alla kan snickra våra egna hus, gjuta våra egna grunder, piffa till vår förstubro med hemknypplad snickarglädje, spika ihop en trappa. Envar sin egen dräng. "Skit i professionerna" alltså, med en travestering på en gammal Klaus Riffbjergtitel.

En stor utmaning för den nyligen av regeringen utsedde bygg-samordnaren måste bli att göra den professionella byggsektorn synlig, kanske med början i regeringen. Samt att se till att byggsektorns behov av kunskap och kunskapsförmedling behandlas i *nästa* forskningspolitiska proposition.

DEN BLINKANDE GENERATIONEN

Nyårsnatt. Inför tolvslaget har mängder av folk samlats på Mariaberget vid början av Timmermansgatan, där jag bor. Tolvslaget dånas in av alla stans kyrkklockor. Och vad ser vi då, uppifrån mina fönster? Folksamlingen nedanför oss förvandlades plötsligt till en fascistisk armé, med lyfta armar. Och med små blålysande lyktor i de uppsträckta händerna. Med viss fascination insåg vi plötsligt att det var mobiltelefoner med kameror som höjdes mot himlen. Ögonblicket skulle förevigas och kommuniceras till nära och kära – en utveckling av de obligatoriska telefonsamtalen efter tolvslaget.

Är detta verkligen en vettig teknikutveckling. Kan och måste man alltid dela med sig av – och dela – andras "nu"? Jag är inte teknikfientlig, men ifrågasätter ofta den "overkill" av tekniska möjligheter som finns i de mest vanliga produkter. Och jag måste pinsamt nog erkänna att jag tycker det är jobbigt att lära mig nya tekniska prylar. Sen vänjer jag mig snabbt vid dem, och kan då inte förstå hur jag tidigare levit utan. Men så tillhör jag ju också det som Mark Lewengood kallat "den blinkande generationen". Ni vet, de som inte orkar ställa in alla digitala verk och har ett antal tekniska prylar med displayer som ständigt blinkar 00:00:00...

Två upplevelser häromdagen fick mig ändå att nyansera min något teknikutvecklings skeptiska inställning.

Vid en busshållplats där jag väntar plockar en ung man fram sin mobil. Hans ordlösa och koncentrerade blick på displayen väckte min nyfikenhet. Kan man se film där, TV eller... Plötsligt börjar han röra ena handen intensivt framför mobilen. Och då förstår jag. Tänk att denna för mig relativt meningslösa kamerafunktion blir det som gör att personer med hörselskador kan kommunicera – i detta fall via teckenspråk.

Senare på dagen träffar jag en ung kvinna som blivit blind i ungdomsåren och som sedan dess läst in en juridikexamen och har konsultverksamhet inom juridikens område. Att detta inneburit och kontinuerligt kräver mycket inläsning förstår vi nog alla. Hon säger själv att detta inte skulle vara möjligt utan datorer med talsyntes. På så sätt kan hon också läsa tidningar, få samhälls- och annan information via web-sidor mm. Den tekniska utvecklingen har avsevärt minskat det "informations-handikapp" hennes synskada medför.

Den byggda miljön utgör i många avseende hinder för personer med olika funktionsnedsättningar att fungera i samhället och leva ett värdigt liv. Ett stort ansvar vilar på alla involverade i bygg- och fastighetssektorn att medverka till att undanröja dessa hinder. En vettig produkt- och teknikutveckling kan vara ett gott stöd i detta arbete – ett angeläget insatsområde att under Designåret 2005.

Och ska jag vara ärlig, skulle jag, som har "nyckelglömskefobi," vara väldigt tacksam om någon utvecklade en pryl som varnade mig när är på väg ut och glömt nyckeln. Och detta innan jag låst dörren. En extra bonus skulle vara om den dessutom talade om för mig var nyckeln finns.

STORLEKEN HAR BETYDELSE

Det är inte bara i Sverige vi har en ny-gammal debatt om höghusens berättigande i stadslandskapet. I Köpenhamn har höghusfrågan varit aktuell sedan hösten 2003. Då presenterades det vinnande förslaget i en inbjuden idétävling för Krøyers Plads på Christianshavn i Köpenhamns hamn.

Förslaget består av sex smäckra, skulpturala byggnader med extremt höga, spetsiga tak. Arkitekten, holländaren Erick van Egeraat, har själv kallade dem "dvärgar med enorma luvor". Den rådgivande kommittén valde projektet för att det med "sitt överraskande formspråk, sin väl avvägda och fina dialog med stadens tak- och tornprofil och sin exponerade och samtidigt nedtonade användning av genomsiktliga, prismaformade byggnader visar på en ny tolkning av mötet mellan gammalt och nytt".

Projektet har utlöst det största antal protester någonsin i ett planärende i Köpenhamn. 600 personer har yttrat sig. 13.000 namnunderskrifter har samlats in mot projektet från Christianshavn lokalråd och medborgargruppen FMFH (Föreningen Mot Felplacerade Höghus). Statliga Akadimirådet och Kulturarvsstyrelsen och Köpenhamns "Skönhetsråd" var starkt kritiska till förslaget. Motståndarna har tom lyckat skaffa sig stöd från Europa Nostra, där drottninggemålen, prins Henrik, är president.

Proteststormarna riktar sig främst mot hushöjderna. Kommunen har sedan 1959 haft en regel som sagt att man i innerstan högst får bygga 5-6 våningar. Det högsta av de föreslagna byggnaderna är 14 våningar, ca 55 meter, högt! Motståndarna talar om ett "mini-Manhattan" på Christianshavn och oroas av att byggnaderna kommer att skymma vissa karakteristiska torn och kupoler och ge staden en helt ny silhuett.

Man fruktar också att ett ja till projektet skulle innebära ett trendbrott med många silhuettbrytande efterföljare. Men i protesterna tycker jag mig också finna önskemål om en tydligare koppling till en dansk byggnadstradition och en bättre förståelse av "platsens själ". Tillskyndarna menar tvärtom att det är ett fräscht projekt, som faktiskt levtt sig in i platsen och visar på en vilja att förnya en stagnerat tolkning av platsen, som tar avstånd från "instängd tradition".

Hur det gått? Ja, projektet röstades i mars i år ner i kommunfullmäktige. Är det nå'n som är förvånad? Men jag tycker ändå att man kan bli lite imponerad av köpenhamnsolitikernas djärvhet – för projektet förlorade med röstetalen 28- 23. Att frågan var känslomässigt engagerande och inte kändes helt partipolitiskt självklar framgår av att flera stora partier "tillät" att man röstade efter sin övertygelse. Är det någon som tror att ett kontroversiellt stadbyggnadsförslag i Stockholm skulle få 45 % av fullmäktigerösterna?

NCC förvärvade marken för ett år sedan. Så vi får säkert snart se ett nytt förslag till bostadsbebyggelse på Krøyers Plads. Man kan ju frukta att den hit-tillsvarande turbulensen leder till en överdriven arkitektonisk försiktighet och anpassning till en opinionsmässigt minsta gemensam nämnare.

För inte är det väl läge för en ny tävling?

GÖTEBORG VÄRD (FÖR) EN MÄSSA...

En ovanligt trevlig och informativ taxifärd från centralstationen till Hotellet på Norra Älvstranden visade sig vara en god inledning på besöket på bomässan Bo i Göteborg.

■ Utbyggnaden av Hisingen är så

bra – för den har fått ta tid, sa taxichauffören utan att veta att vi var i Göteborg just för att studera dessa frågor.

Den lugna eftertänksamhet som angavs som sinnebild för den hisingska utbyggnadstakten ser jag som ett signum för hela mässan Göteborg. Man har helt enkelt valt att göra en mässa med konsumentperspektivet som utgångspunkt. Och man väljer då att visa upp – för allmänheten i första hand – delar av det som gjort staden till föregångare inom stadsförnyelse och fastighetsutveckling.

De tre områdena, arenorna, som visas upp har olika karaktär och olika förutsättningar:

■ den exklusiva, centrumnära och stadsmässiga Norra Älvstranden där nerlagda industrier och andra verksamheter successivt ersätts av en ny stadsdel med bostäder, arbetsplatser, skolor, parker mm.

■ Amhult, där det växer det fram en trädgårdsstad med hyresbostäder och områden med "köpevillor" på Torslandas nerlagda flygplats. Där ett nytt centrum etableras och något för ett område så viktigt men otrendigt som ett kulturhus har byggts.

■ och den i mitt tycke kanske mest spännande arenan Gårdsten: det tidigare förslummade och försummade, invandrantäta miljonprogramsområdet med hög arbetslöshet. Där de fysiska åtgärderna, nog så viktiga och definitivt "lyftande", går hand i hand med förbättrade bussförbindelser, skapandet av en lokal arbetsmarknad och föreningsliv, fortsatt kollektivt och individuellt medinflytande osv. Här kan man verkligen tala om en "total makeover" – i socialt, demokratiskt, ekonomiskt och miljömässigt hänseende.

Mässan Bo i Göteborg har av vissa kritiker avfärdats med att den saknar visioner. Men enligt min uppfattning är det intressanta med mässan i Göteborg just att de tre valda arenorna visar – i tidssnittet här och nu – hur visioner för respektive område förverkligas. Och av en vardagsmässa som har som mål att visa vad som har tillkommit så att säga på naturlig väg, på marknadens villkor, kan man väl knappast vänta sig visioner. Det är ju det möjligas byggande och arkitektur man förevisas.

För fackmännen är det naturligtvis inte lika spektakulärt och spännande att vandra i en blåsig gråkall verklighet som att vistas i visionära rum. Och det finns utan tvekan ett starkt behov av visioner om stadsbyggande, boende, byggande om processerna och om våra styrmedel. Kanske kan detta vara värt en mässa – men då tror jag det handlar om att visualisera visionerna utan att nödvändigtvis bygga dem.

För nog är det med visionen, som med förälskelsen, att den sällan tål mötet med verkligheten och vardagen.

BEBYGGELSEN SOM HISTORIEBOK

I dag känns det tydligt att den närmast osannolikt vackra sensommaren är på väg att övergå i höst. Med mörkret sipprar vemod och melankoli in i min själ. Höstvindarna virvlar in tröstlöshet och introverthet i mitt sinne.

Ett knep för att hålla tungsinnet på en hanterbar nivå är att tanka ner något trösterikt från mitt minnesbibliotek. För så fungerar det för mig. Allt gott jag är med om, allt vackert jag, ser laddar jag ner för att ta fram när novembermörkret är på väg att ta min själ i besittning.

Min bästa motbild just nu är försommarens treveckorsresa i Peru. Jag har nu suttit och redigerat den närmast ohanterliga mängd av digitala bilder som jag tog på resan. Och genom bilderna återförs jag till den hissande upplevelsen att befinna mig på helt ny plats, på andra sidan jordklotet, söder om ekvatorn.

Mestadels befann vi oss i "inka-land", vilket betyder på uppemot 4000 m höjd, i Anderna, omgivna av snöklädda bergstoppar på kring uppemot 6000 m. Det är ett storslaget, dramatiskt vackert landskap. Platser som tidigare bara varit symboliska namn för mig har jag nu egna minnen från och upplevelser av: Cusco, Inkas heliga dal, Titicacasjön, Nazca, Colcadalen. Och kondorerna! Att för bräkdelen av en sekund få ögonkontakt med en av dessa mäktiga rovfåglar är en nästan religiös upplevelse.

För mig var nog ändå besöket i Machu Picchu resans höjdpunkt. Världskulturarvet Machu Picchu – inkastaden med det bedövande vackra och strategiska läget på en bergsplatå med utsikt över de två kringliggande dalgångarna. Staden som levde mindre än ett sekel. Och som aldrig hann bli färdigbyggd eftersom den, av skäl man inte vet, övergavs under första delen av 1500-talet. Staden begravdes snabbt i grönska och förblev så i närmare 400 år tills den upptäcktes – eller snarare återupptäcktes – av en slump av en amerikansk historiker. Och nu breder den ut sig för våra ögon, ruinstaden med sina gator, närmast intakta huskroppar i grå huggen stenen, magnifika tempel och storslagna inkaterrasser.

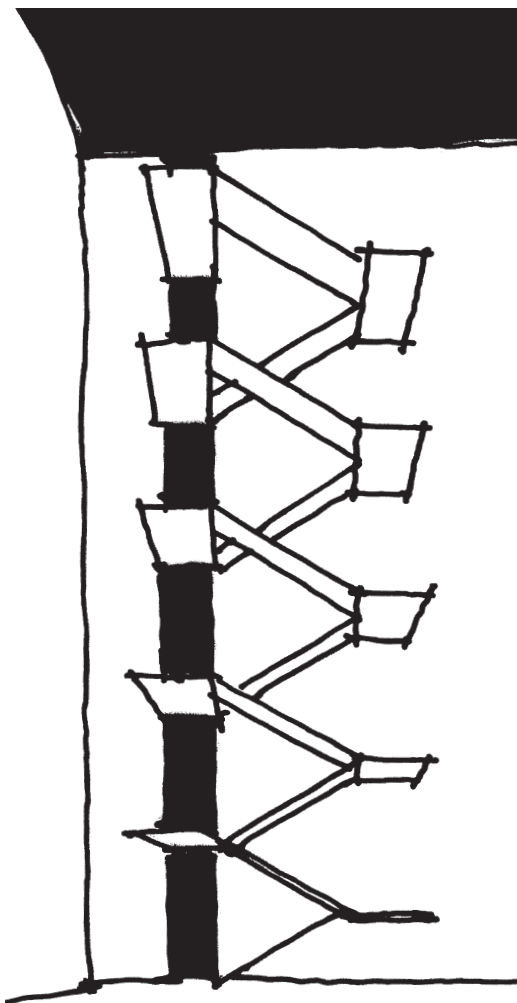
Och som alltid i mötet med äldre kulturers storslagna byggnadsverk grips jag av för – och beundran inför andra epokers och kulturers professionalism. Hur baxade de hit denna ofantliga mängd av sten. Hur kunde de beräkna och hugga väggarnas stora stenblock, med exakta lutningar. Och vilken precision de hade i anslutningen mellan blocken: inte ens det tunnaste knivblad kan föras in i det helt ofogade mötet mellan dem. En kraftfull, vacker och dessutom jordbävnings-säker konstruktion.

Bebyggelsen som levande historia; ett synsätt vi arkitekter ofta förfäktar. I Peru besannas detta. Inkafolken hade inget skriftspråk. Det är bara genom deras byggnader, anläggningar och de föremål man funnit som inkakulturen kan förstås. Husen och bebyggelsemiljöerna återger inkafolket dess kulturarv.

Min förhoppning är att den goda brygden av sammansmälta peruanska natur-, kultur- och arkitekturminnen ska utgöra ett verkamt motgift mot den försåtliga höstdepressionen.

TRAPPOLOGI

Varje år skadas 7000 personer i Sverige av fall i trappor. Särskilt farliga är trappor naturligtvis för personer med synnedsättningar. Totalt hindrande är de för personer använder rollator eller rullstol. Trots dessa för trappan graverande fakta måste jag skamset erkänna att jag har en fäbless, en till fanatism gränsande fascination, för denna byggnadsdel.

Jag läste för länge sedan i någon arkitekturtidning om scalogi, möjligen scalologi, läran om trappor. Jag har "googlat" och inte hittat något sådant begrepp och hittar inte heller artikeln bland mina tidskrifter. Så kanske var det något fiffigt påhitt av en kreativ skribent. Eller något jag drömt.

Om nu någon läsare till äventyrs inte vet vad en trappa är, vill jag öka bildningsnivån genom att citera inledningen till en lägre förklarande text i en bok om arkitekturtermer. En trappa är "Kommunikationsled som består av en följd av efter varandra ordnade steg, för att man till fots ska kunna förflytta sig mellan olika nivåer i en byggnad." Så nu vet ni.

Min uppfattning är emellertid att trappan är mycket mer – tex en ypperlig sittmöbel. Tänk på folkvimlet på Dramatens trappa den första vårdagen eller häckande skolbarn i den häftiga, generösa trätrappan i nya Världskulturmuseet i Göteborg.

Men trappan är inte bara funktion. Den är också ett uttrycksmedel. Den kan signalera makt och status: Utomhus i tex tempelbyggnadernas upphöjda placering, inomhus under renässansen och barocken med ståtliga, monumentala trapphallar. På ett försåtligt sätt kan trappans geometri styra din känsla när du beträder den. Med lite för höga steg blir vandringen uppåt en underdånig rörelse. Med disharmoni i proportionerna mellan plan- och sättsteg får man i utförslöpet en hackig rytm, som kräver lätt förnedrande mellansteg. Men med rätt "flyt" i trappan ger den dig en värdig rörelse.

Michelangelos trappa i Biblioteca Mediceo – Laurenziana i Florens är en skapelse jag aldrig glömmet. I mötet med den uppstod min trappkärlek. Den magnifika, scenografiska renässansstrappan utstrålar rikedom, kraftfullhet, evighet. Allt annat förbleknade – hur såg själva biblioteket ut?

Sen dess har jag sett, och sett bilder på, många underbara trappor: barocka, jugend, funktionalistiska. Trappor i marmor, natursten, trä, betong, stål. Här finns stoff för många coffee-table-böcker. Trappor är ju så fotogeniquea.

Men min absoluta favorit är trappan entréhallen i Arne Jacobsens Riksbank i Köpenhamn. Rummet är ett av de vackraste moderna rum jag vet. Från en ytterst diskret entré i den slutna huskroppen kommer man in på kortsidan i – en katedral. Och rakt fram, i det sex våningar höga, strama rummet står, nej svävar, en underbar trappa. En trappälskares våta dröm; en spröd varelse i glas och stål, med utstuderat effektfull ljussättning. Lycka!

Monumentala trappor i all ära. Men vi har ju också vardagstrappor i våra trapphus. Låt även dessa bli vackra, sensuella och välkomnande! Då får vi attraktiva byggnader, som folk vill bo och arbeta i.

KALKYLERADE LÖGNER

I tidningen Arkitekten läste jag på sensommaren en intressant artikel, Arkitektur som bedrägeri. Författaren Bent Flyvbjerg, professor i planering vid Aalborgs Universitet, påstår där att de riktigt stora projekt som byggts inte nödvändigtvis var de bästa alternativen. De projekt har valts som haft företrädare som lyckats skapa en fantasivärld av för lågt beräknade kostnader, överdrivna vinstutsikter, övertro på lokala utvecklingseffekter och underskattade miljöeffekter.

Min nyfikenhet väcktes. Jag måste läsa mer om detta. Jag fann då att studien han stöder sig på omfattar 258 megaprojekt med en sammanlagd kostnad på ca 90 miljarder US-dollar. 90 procent av projekten är underbudgeterade. Budgetöverskridande på 50 procent är vanligt. Upp till 100 procent är inte ovanligt. Och så har det varit i minst 70 år – och över hela världen. Snacka om en megaprojektens globaliserade branschkultur!

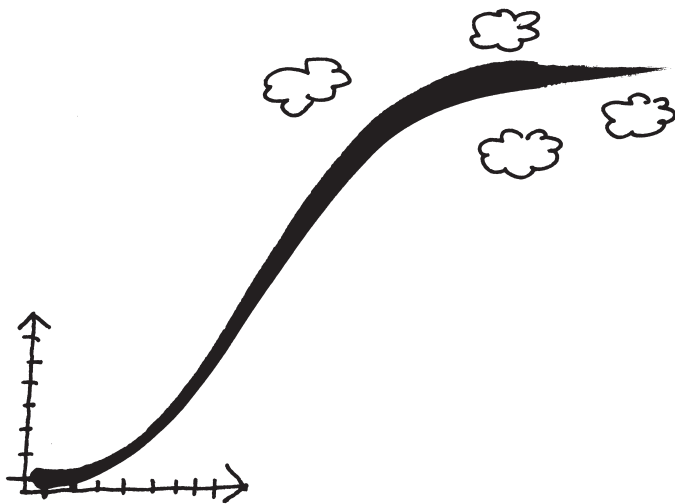
Och jag som fortfarande tror att "hut går hem", att ärlighet varar längst och att sanningen alltid hinner ikapp lögnen. Och jag som envisas med att tro på kunskapsuppbyggnad och kompetensutveckling. Hur naiv kan man bli? Ska arkitekter – och andra aktörer i processen – lära sig kostnads- och intäktsberäkna – men också att komma ihåg att alltid dividera respektive multiplicera resultatet med 3. Eller varför inte göra det enklare: Gå på kurser för Joe Labero. Och, vips!, trollar vi bort 2/3 av kostnaderna och övriga negativa effekter! Och, häpp!, som trollkarlens kaniner förökar sig kommande intäkter eller andra vinster...

... och så får man politiskt accept på sitt projekt. För underbudgeteringen är, enligt rapporten, ett medvetet led i det politiska spel om skattebetalarnas pengar som oftast föregår beslut om dessa gigantiska projekt. Och där politiska och affärsmässiga intressen ingår en ohelig allians.

Dessbättre ser författarna inte ökat lurendrejeri som lösningen. Man bör i stället reformera samhällsplaneringen och upprätta distinktionerna mellan det allmännas bästa och privata intressen. Kritisk granskning (av oberoende experter och organisationer) och ökat ansvarstagande (de som gör felaktiga beräkningar ska stå för merkostnaderna – vilka rättprocesser!). De optimistiska författarna ser dessbättre redan tendenser till ökad demokrati och transparens i megaprojekten och en ökad medvetenhet om behovet att få kontroll över de enorma finansiella läckagen.

I ovan nämnda artikel framhålls Frank Gehrys förmåga att bygga enligt tidplan och budget även vad gäller stora, komplexa och innovativa strukturer. Framgångsfaktorer för museet i Bilbao var att han upprättat en "konstnärliga organisation" som fanns kvar under byggtiden, noggrant budgetarbete, hård kostnadskontroll och användande av avancerad datateknologi. Och – skulle jag vilja tillägga – en stark och expressiv formidé.

Kanske kan rapporten vara en lämplig julklapp till de politiker, tjänstemän och konsultgrupper som ska lotsa fram beslut om Slussen, Stockholms mest aktuella och kontroversiella megaprojekt.

Mer om året som gått... ...och det som kommer

Under året har träbyggnadsfrågorna varit i samhälleligt fokus, senast manifesterat genom den Nationella Träbyggnadsdagen i december där både stats- och skogsministern medverkade. Trä har också funnits på min agenda. Jag har medverkat i några avsnitt i den webbaserade Träguiden (www.traguiden.se) och skrivit "Vision om träbyggande 2030". Visionen skrevs på uppdrag av Skogsindustrierna och LRF och är en kanske något spektakulär essä om hur trä och träkompositer kan användas framöver i främst byggande, anläggning och inredning. Jag har också fortsatt det roliga uppdraget som ledamot av Träinformations redaktionsnämnd. Dyrare känns det vad gäller Nyhetsbrevet om Träarkitektur och Träbyggande (www.wood-web.info). Björn Egertz och jag har skött denna "publikation" helt på ideell bas under året. Samtal pågår, men någon lösning på finansieringsfrågan har vi ännu inte lyckats få till.

Under våren var jag involverad i programarbete och marknadsföring av konferensen Design i det industrialiserade byggandet – ett samarrangemang mellan Vinnova Skogsindustrierna och Arkus. Detta spännande fält får jag möjlighet att fördjupa mig ytterligare i genom arbetet med att utveckla en ny BFAB- kurs En industriell byggprocess. Under våren och försommaren arbetade jag med ett annat konferensprojekt Vackert Rättvik. Konferensen planerades som en erfarenhetsåterföring av ett tioårigt projekt i Rättvik. Kommunen, Vägverket och Banverket stod bakom pilotprojektet. Tyvärr fick konferensen ställas in på grund av för få anmälningar.

Ett projekt som upptagit en stor del av min tid under senhösten är ett Arkusprojekt som ska resultera i en antologi med arbetsnamnet Åter till bostadsfrågan. Bostadsforskare och praktiserande arkitekter bidrar med uppsatser och aktuella projektredovisningar. Där tecknas bilden av den senaste 20-årsperiodens ut- och avveckling avseende bostadsforskning, bostads- och närmiljöutformning, bostadsfinansiering, normering mm. Boken vänder sig främst till arkitekter och byggherrar.

Som konsult får man alltid höra att det är viktigt att hålla kontakten med tidigare uppdragsgivare – det ska vara lättare än att skaffa nya. Vara hur det vill med det, men det är faktiskt väldigt roligt med återkommande eller rentav kontinuerlig kontakt med olika områden och personer. T ex årets fortsatta samarbete med Statens Fastighetsverk – några uppföljningar till förra årets i Tillgänglighetsutbildningar och med Vägverket – i anslutning till olika Designårsevenemang.

Till mina kära "kontinuiteter" hör det mångåriga, konstruktiva och inspirerande samarbetet med BFAB liksom det gränsvidgande ideella uppdraget i den Svenska Europankommittén. Och Byggindustrin- där jag går in i mitt sjunde år som krönikör och för tredje gången igår i juryn för tävlingen Årets Byggen. Vad jag hoppas ska bli en kontinuitet är det intressanta uppdraget som ledamot i styrelsen för Arkitektkontoret Fråne Hederus Malmström.

I maj hade jag förmånen att vara moderator för en diskussion Restaureringsideologiernas död?, på Arkitekturmuseum i anslutning till en utställning av Konstakademiens Arkitekturskola. Ja, här kan man tala om återkoppling; till 70-talets KKH-studier och till arbetet på Riksantikvarieämbetet med Byggnadsvårdsåret 1975.

HWL Arkitekt AB

Åsögatan 122 • 116 24 Stockholm

Telefon 08-640 41 23 • Fax 08-640 64 31 • Mobil 070 - 571 36 29

e-post hanne@hwl.se